

XLIII.

Bekwest der ingezetenen van Uitgeest aan den Raad van den Prins, zonder dagtekening, verzoekende ontslagen te worden van de verpligting hun opgelegd, om den honderdsten penning, mitsgaders nog eene som van honderd vijftig ponden op te brengen, omdat de vijanden op eene mijl afstand van hun dorp gelegerd, hen van alles beroofd hebben en meer dan zeventig van hunne huizen door dezen verbrand zijn. (*Archief van Alkmaar.*)

Besloten: missyve aen den Burgermeesters ende Regeerders der stede van Alkmaar, omme desen te communiceren

metten rentmeester, Nijeburch en anderen, dien 't hen van node duncken zal, en voorts daer nae heur advies die van Raede neffens zijne Exc. wesende over te schrijven, omme 't selfde gesien voorts geord. te worden naer behore. Actum in den Raede neffens Zijner Excellentie wesende, den xxvij Junij anno 1573.

J. Jurtijck.

Aen die van Raede neffens Zijne Excellentie.

Vertrouwen met aller oitmoet die ingezetenen buyren van Vuytgeest hoe dat zij supplianten grotelicke bezwaert zijn met die schiltaelen (1), die welcke in vier en vijftich jaer niet verpont en zijn, waer duer de rijckste van den dorpe haer woonplaetzen genoomen hebben in andere dorpen, mede dat zijlyden in't voorleden jaer alle contributie beiden ordinaris ende extraordinaris, zoe van xx stuivers op't morgen ende andere gegeven ende betaelt hebben, 'twelck zij supplianten breeder zouden doen blijcken, ten waer alle haeren papieren van de vyanden niet verbrant en waeren. Ende alsoe zij supplianten duer die vyanden van 'tgemeene welvaert, die maer een mijle van haerlyden dorpe geleegeen zijn, van alle haeren goederen berooft ende in die tzeventich huysen verbrant zijn ende van niemant beschermt en worden, zulx dat alle d'inwoonderen haer selven voorvluchtich gemaect hebben, d'eene hier d'ander daer in anderen dorpe metter woone zijn gevaeren ende sommige, die bij goede state geseethen hebben, nu, God betert! haer broot voor de huysen

haelen moethen, sulcx dat die landen noch ongebout en ongebruyckt leggende zijn. Ende alhoewel die staten van de Noorderquartier van Hollandt wel behoirt hadden den voorn. supplianten, om redenen vooren verhaelt, ongemolesteert te laethen, 'theeft nochtans gelieft den supplianten te doen sommeren duer Mr. Geraet van den Nieu-burch, blijkende bij d'acte van sommatie hier anne gehecht, omme op te brengen den hondersten penning nae luyt het oude quoyere, mitsgaders noch voor die somme van hondert vijftich pont, van xl groot 'tpont, bij de staten van 't Noorderquartier haer supplianten op gestelt. Al 'twelck haer supplianten, om reden vooren verhaelt, mede dat alle die lande in de dorpen gelegen meest tot Haerlem t'huis hooren ende tehans niemant in't dorpe is wonende, haer supplianten onmogelicken is, omme op te brengen. Bidden daer omme zeer oitmoedelicken u. E. Heeren haer supplianten te willen verdraeghen (2) voor deese reise van den laste hier vooren verhaelt, terwijl zij supplianten weder in haer regement wesende, de bevelen van zijne F. G. ende u E. Heeren mogen volcoomen, presentende haerluyden alle tijt obedientie, dienaren van zijne F. G. ende 't gemeen welvaren. Dit doende etc.

ten eynde die supplianten (3)

(1) De Hooglectraar Dr. M. DE VRIES heeft de welwillendheid gehad te vergunnen, dat zijne verklaring van het woord *schiltaelen* hier bij gevoegd worde, tot opheldering van het feit. „In den oudsten tijd moest ieder persoonlijk den landsheer dienen ter heirvaart, d. i. in den oorlog. Bij de vestiging der gemeenten, die als eene eenheid beschouwd werden, werd bepaald met hoeveel schepen of manschappen de gemeente in oorlogstijd den landsheer zou bijstaan. Zij werden, wat den strijd ter zee betreft,

geschat op een zeker aantal schepen (*koggen* geheeten), of wel op een zeker aantal (*roei*)*riemen*, want ieder schip had een bepaald getal riemen. Zij werden dus geschat op hunne *coggetalen* (gelijk men oudtijds ook zeide) of *riemtal*, d. i. op het getal schepen of roeiers, dat zij te leveren hadden. In later tijd werd die personeele praestatie voor geld afgekocht: voor ieder schip *zóóveel*, voor ieder roeier *zóóveel*. Maar de oude namen bleven, en zoo werden de *riemtal*en de gewone naam eener oorlogbelasting. De manschappen *te voet* nu (in den oorlog te land) droegen *schilden*. *Zóóveel* mannen, *zooveel schilden*. Gelijk men dus bepaalde, hoeveel *riemen* de gemeente te leveren zou hebben (d. i. hoeveel *roeiers* of *zeelieden*), bepaalde men ook hoeveel *schilden*, d. i. hoeveel *voetknechten* zij leveren zou. De gemeente werd dus *gezet*, d. i. getaxeerd op haar *riemtal* en *schildtal*, en zoo werden de *schildtal*en nevens de *riemtal*en de naam der belasting, toen die in geld geheven werd. Die belasting nu betaalde de gemeente collectief: zij sloeg die dan om over de *welborenen* in haar midden en liet ieder zijn evenredig aandeel betalen. Men rekende het geld bij *ponden*. Het omslaan dus eener belasting, d. i. het bepalen, hoeveel elk pondspondsgewijze (d. i. naar zijn vermogen) te betalen zou hebben, heette *verponden*, vanwaar *verponding* (d. i. eigenlijk *omslag*) in lateren tijd de gewone naam der grondbelasting is geworden. De *schildtal*en *verponden* is dus bepalen, hoeveel elk in die belasting te betalen zal hebben. Indien de landsheer de *schildtal*en *verpondt*, dan wil dat zeggen, dat hij bepaalt, hoeveel elke gemeente collectief zal opbrengen: want de landsheer heeft alleen met de gemeenten, niet met particulieren te maken. Maar indien de gemeente op hare beurt de *schildtal*en *verpondt*, dan beteekent dit, dat zij bepaalt, hoeveel ieder *welborene* pondspondsgewijze in het aandeel der gemeente zal bijdragen. De klacht der ingezetenen van Uitgeest was zeer billijk. De laatste verponding der *schildtal*en in Holland had in 1518 plaats gehad (zie BILDERDIJK, *Gesch. d. Vad.* V, 38), d. i. toen was voor het laatst bepaald, hoeveel elke gemeente in die belasting, die nu eene vaste en blijvende belasting geworden was, zou betalen. Toen was dus ook het aandeel van Uitgeest bepaald. Maar het schijnt dat die gemeente in die ruim vier en vijftig jaren niet in bloei was vooruitgegaan, hetgeen trouwens in dien oorlogstijd niet dan natuurlijk was: zoodat die in 1518 bepaalde som, nu in 1573, te drukkend was geworden. De *schildtal*en nu werden door de gemeente omgeslagen, niet over de huislieden of armere burgers, maar over de *welborenen* of de meestgegoeden. Aldus zeggen de rekwestranten van Uitgeest, in 54 jaren heeft er geene nieuwe verponding der *schildtal*en plaats gehad: wij zijn dus nog altijd bezwaard met het aandeel, dat ons in 1518 is opgelegd: maar dat aandeel is nu te hoog voor ons vermogen; en wat is het gevolg er van? Dat de meestgegoeden van het dorp, die dat aandeel gezamenlijk moeten opbrengen, liever de gemeente verlaten en zich elders nederzetten, waar men een geringer aandeel in de *schildtal*en te dragen heeft. Met ieder welgegoede, die vertrekt, wordt de last voor de overblijvende zwaarder. Allengs wordt die inderdaad niet meer te dragen. Wel hadden zij dus recht zich daarover te beklagen." Tot dus verre de hoogleeraar Dr. M. DE VRIES. Wij hebben geen oogenblik geaarseld deze zeer natuurlijke verklaring te kiezen

boven de gewone beteekenis, die aan *schilden*, eene munt, en aan *schiltaelen*, het *getal schilden*, dat men betalen moest, gewoonlijk gegeven wordt. (Zie Lams. *Handv. van Kenn.* 451). — (2) *Verdraeghen*, d. i. vrijstellen. — (3) Onder het origineel, in het Alkmaarsche archief bewaard, staan geene naanteekeningen. Het toevoegsel "*ten einde de supplianten*" toont, meenen wij, dat de griffier Jurtijck een afschrift met de apostille er eigenhandig opgeschreven naar de regering van Alkmaar zond.

XLIV.

Brief van den Prins van Oranje aan de regering van Alkmaar. Hij prijst hun ijver in het fortificeren der stad en verzoekt hen om de boomen, wallen en huizen, op een schot afstand van de stad gelegen, weg te nemen en zich van den noodigen krijgsvoorraad te voorzien. (*Archief van Alkmaar.*)

Die Prince van Oraengien, Grave van Nasfau en Heere ende Baron van Breda, van Diest etc.

Eersame, wijze, lieve besunder! Wij hebben alhier soo bij 't schrijven van den Commisfaris Mostaert, als oock deur eenighe anderen verstaen den sunderlinghen vlijt ende neersticheyt, die ghijlieden hebt ghedaen, in 't fortificeren der stede van Alckemar, in der voeghen, dat het meerderdeel al volmaect is: waer van wij nyet laeten en willen ulieden wel hoochghelijck te loeven ende des nyettemin andermael wel ernstelijk te begheren, dat ghijlieden sonder ophouden met gelijcke vlijt ende neersticheyt die selve fortificatie laet volmaecken, ghelijk wij u voor ettelijke daeghen noch hebben gheschreven. (1) Ende aengesien te beduechten waer, dat deselve fortificatie volmaect zijnde, nochtans nyet zeer voorderlijk en soude kunnen zijn, het en waar dat alle de boomen, wallen ende huysen daer omtrent te naerbij staende nederghelleydt waeren, soo is insgelijx ons versoek bij desen aen ulieden, dat ghij sonder vertreck (2) allen de boomen, wallen ende huysen, die het prospect ende ghesichte der fortificatien ende bollewercken benemen,